

használja a Dialog rendszert, tehát sok lehetőség van a piac bővítésére. A legtöbb felhasználó az üzleti életből, a vállalatokból kerül ki (mintegy 40%), őket követik a tanácsadó szervezetek, majd az oktatási intézmények és egyéb szervezetek. A felhasználók információs szakemberek (33%), kutatók és mérnökök (10%), vezetők, jogászok stb. 65%-uk személyi számítógépet használ online keresésre.

Új fejlesztési eredmények

A Dialog életében az egyik legnagyobb változást az új keresőrendszer (parancsnyelv), a *DIALOG-2* bevezetése jelentette, amely 1985 márciusában vált valamennyi adatbázisban használhatóvá. Az új parancsnyelvvel mindazt a keresési igényt meg akarták valósítani, amit a felhasználók már régóta kértek. A rendszer bevezetése szinte észrevétlen volt: nem kellett új parancsnyelvet megtanulni, csak a régit kiegészíteni, az állományokat sem kellett újra betölteni. A régi és új rendszert párhuzamosan is lehet használni. Az új rendszernek számos előnyös keresési sajátossága van, amit az aktív online keresők nagyra értékelnek.

A Dialog új eredményei közé tartozik a *kapuszo* *gálat*, vagyis más számítógépes szolgáltatások közvetítése a rendszeren belül. Az *Official Airline Guide (OAG)* szolgálat pl. lehetővé teszi repülőgép-menetrendek és a jegyek árainak online lekérdezését. Más menüszerű szolgáltatást is bevezettek, pl. a *Cendata* adatbázis használatát, amely egyszerű lekérdezést tesz lehetővé az USA népszámlálási hivatala adataiból. Sem az OAG, sem a *Cendata* használatához nem kell megtanulni a *DIALOG* parancsnyelvet.

A nemrégiben bevezetett *Report formátum* fontos lépés a felhasználói véginformációk gyűjtése felé. Ezt a formátumot jelenleg egyes üzleti adatbázisokban lehet alkalmazni. Az online kereséssel előállított rekordok csoportjából a bennünket érdeklő adatelemeket táblázatba rendezve lehet gyűjteni. Például a felhasználó kikeresi a norvégiai papírgyárakra vonatkozó összes rekordot az 518-as sz. üzleti adatbázisból, ezután a *Report* parancs fel-

használásával ezekből a rekordokból egy táblázatot készíthet, amelyben a vállalatok neve, kereskedelmi forgalma, az alkalmazottak száma szerepel tetszőleges sorrendben (pl. az alkalmazottak száma szerinti csökkenő sorrendben). Így többféle hasonló táblázat is készíthető.

Érdekes fejlesztési eredmény a *Knowledge Index*, vagyis a Dialog rendszer esti és hét végi olcsó szolgáltatása a személyi számítógéppel rendelkező magánszemélyeknek. Ez mintegy 30 adatbázis kedvezményes használatát teszi lehetővé egyszerűsített parancsnyelvvel.

1985-ben vezette be a Dialog elektronikus postaszolgálatát. A *Dialmail* szolgáltatás üzenettovábbítást, a felhasználókkal való közvetlen kommunikációt tesz lehetővé. A *Dialmail* fontos része az output rekordok elektronikus "kézbesítése" a keresés másnapján, az offline kinyomtatás és a postai kézbesítés helyett.

A *Dialorder*, vagyis a primer dokumentumok online megrendelési szolgáltatása 1979 óta üzemel. Mintegy 70 dokumentumszolgáltató intézménnyel állnak kapcsolatban, amelyek közvetlenül a felhasználónak postázzák az online kért dokumentumokat. Az eredeti dokumentumok szolgáltatásának egyre terjedő módja, hogy napilapok, hetilapok, newsletterek stb. teljes szövegét teszik online hozzáférhetővé (teljes szövegű adatbázisok).

Tovább folyik az *új adatbázisok bevitele*. Erre néhány példa: a Derwent-féle világszabadalmi adatbázis elérhető a Dialog rendszeren; a McGraw-Hill kiadó 13 folyóiratának teljes szövegét lehet online keresni és kiíratni; a Heilbron adatbázis 200 ezer szerves vegyület fizikai, kémiai, toxikológiai stb. adatait tartalmazza. Folytatódik a parancsnyelv finomítása is, legújabban pl. bevezették az egyes adatmezők online kiíratásának lehetőségét a számmal jelzett típusformátumok mellett.

A Dialog rendszer folyamatosan bővül, szolgáltatásai szélesebb körűek. A Dialog nemcsak a világ legnagyobb online információs rendszere, hanem az egyik legnépszerűbb szolgáltatóközpont is.

/HOSKINSON CAMP, L.: *Developments at Dialog. = Online Review*, 9. köt. 5. sz. 1985. p. 377–383./

(Roboz Péter)

Ipari információszerzés online forrásokból

Az online keresések egyik új irányzata hasonlít ahhoz a tevékenységhez, amit a piackutatók és a vállalati stratégiák már régóta végeznek, nevezetesen az érdekelt ágazat és a konkurencia figyelése. Ezt a

gyakorlatot versenytársi vagy vállalati információszerzésnek, de akár ipari felderítésnek is lehet nevezni. Elterjedésének fő oka, hogy egyre több vállalat egyre intenzívebben figyeli a többit, ezért

senki sem engedheti meg magának, hogy kimaradjon belőle. Az egész olyan, mint egy információs "fegyverkezési verseny".

Az online adatbázisok szerepe az információszerzésben

A piaci helyzet elemzése, a termelés, az árstruktúra, a marketingstratégia megalapozása a következő információszerzési tevékenységeket igényli:

- ◆ a konkurens vállalatok nyom követése,
- ◆ az ágazat fejlesztési irányainak figyelése,
- ◆ az ágazati gazdasági trendek előrejelzése,
- ◆ információgyűjtés új és fejlődő vállalatokról,
- ◆ új termékekről, munkatársakról és üzemeiről, valamint a tőzsdei ajánlatokról szóló hírek figyelése.

A konkurens vállalatok nevét, vezetőit, a piaci trendek adatait, a publikált előrejelzéseket pillanatok alatt ki lehet keresni az online adatbázisokból. A cégekről és az iparágáról szóló fejlesztési és egyéb híreket, tudósításokat, amelyek szaklapokban, folyóiratokban, újságokban jelentek meg, valamint bibliográfiai keresések eredményét az érdekeltek kezébe lehet adni. A cégek pénzügyi adatai, részvénytranzakciói és vállalati beszámolóit is elérhetők online módszerrel. Hasonló felderítő információgyűjtés végezhető az új technológiák terén, a jogi és szabadalmi kérdések, valamint egyes szabályozók vonatkozásában, statisztikák készítéséhez stb. Ezek közös lényegi vonása, hogy a vállalat a döntéshozatalhoz szükséges friss és pontos információkat szerez be a konkurensokról.

Az online források korlátai

Az adatbázisok mint ipari információszerzési források kritizálható tulajdonságai:

- ◆ a magánkézben levő (tehát a tőzsdén értékpapírokat nyilvános forgalomba nem bocsátó) vállalatok adatai hiányosak, mert ezeknek kevesebb jelentési kötelezettségük van;
- ◆ a napi vagy heti aktualizálás ellenére az adatbázisok információi nem mindig frissek ahhoz, hogy a fontos árváltozásokat, termékváltásokat, új üzemek nyitását, személyi mozgásokat időben meg lehessen tudni;
- ◆ az adatokat nem mindig lehet eléggé felbontani ahhoz, hogy szűkebb termelési ágazatokra vagy termékcsoportokra is megfelelő részletességű információkhoz juthassunk (így pl. ha egy nagyvállalat kis részlege bármilyen jelentős piaci tényező is, ez a tényadat elvész a nagyvállalat tevékenységét ismertető adatekrdoban);

- ◆ az adatbázisok előállítói sokszor figyelmen kívül hagynak olyan fontos információs forrásokat, mint a hirdetések, a személyi változások bejelentése, jóllehet ezek a felderítési munkához szükségesek.

Ide kívánczik még egy hiányosság, amit az amerikai szerzők meg sem említenek: az európai vállalatok ma még kevésbé vannak feldolgozva az adatbázisokban, mint az amerikaiak. — A ref.

A fenti hiányosságok miatt az ipari felderítéshez az online keresés mellett egyéb forrásokat is igénybe kell venni: személyes kapcsolatokat, üzemi felméréseket, állami jelentéseket és egyéb időrabló munkát. Az online forrásokat az ipari felderítés kezdeti szakaszában lehet jól használni, majd a kikeresett adatokat egyéb forrásokból származó információkkal célszerű kiegészíteni.

Az információk, a források és az adatbázisok fajtái

Az ipari információszerzés online adatbázisokból nem egyszerű feladat. Sokan esnek abba a hibába, hogy korábban jól bevált utakat követnek, bármilyen típusú feladatot is kell megoldani. Tudomásul kell venni, hogy minden kérdésfajta alkalmas típusrecept nem létezik. Minden keresést külön meg kell tervezni, az igényelt információ, a szóba jövő adatbázisok típusa, az adatok frissessége és teljessége, a rekordok tartalma és egyéb megfontolások alapján.

A kereső személynek kell kiválasztania, hogy melyik online forrás a legfrissebb és a legteljesebb a piacutadási jelentésekről, melyik a leginkább orientált a keresett ágazatra, melyik adatbázist indexelik alaposabban, melyik online szolgáltatóközpont a kedvezőbb számukra, ha többen is kínálnak azonos adatbázisokat. A *személyi* információkat például folyóiratcikkekben, bejelentésekben, társulati beszámolóknak stb. lehet megtalálni; ezeket a forrásokat a következő adatbázisok dolgozzák fel:

DISCLOSURE, PREDICASTS PROMT, STANDARD AND POOR'S NEWS, ABI/INFORM, ENCYCLOPEDIA OF ASSOCIATIONS és mások.

A *gazdasági, üzleti, vállalati* online adatbázisok közötti eligazodást segíti az *1. mellékletben* közölt összeállítás.

A melléklet nem teljes: néhány kivételtől eltekintve, elsősorban amerikai adatbázisokat tüntet fel, amelyek főleg amerikai vagy multinacionális cégekre vonatkoznak. — A ref.

Online eljárások ipari felderítésre

A legtöbb ipari információszerzési feladat a következő általános kérdésekre bontható:

- ◆ az ágazat vagy a vállalat termékeinek és tevékenységének leírása,
- ◆ az üzemek helye és a vezetők neve,
- ◆ az ágazat műszaki-technológiai információi,
- ◆ gazdasági alapadatok (értékesítés, piaci részesedés stb.),
- ◆ előrejelzések.

Ezekre vonatkozó keresési sémákat mutatunk be a biotechnológia egyik új területére, a DNS-szondák esetére, amelyek segítségével a genetikai mérnökök szerves diagnosztikai szondákat készítenek különféle betegségek jelzésére.

1. lépés. Az ágazat információinak és a benne érdekelt cégek pontos nevének megismerése kódokkal és kulcsszavakkal. Erre mind az online, mind a nyomtatott és személyi forrásokat érdemes felhasználni. A Predicasts kódok különösen alkalmasak erre a célra, pl. a PROMT adatbázisban a "Rekombináns DNS-termékek" és a "DNS-szondák" alatt indexelték a megfelelő rekordokat.

2. lépés. Mielőtt összegyűjtenénk az adatokat, ellenőrizzük, hogy más nem tette-e ezt már meg, vagyis lehet, hogy létezik már egy piackutató-felmérő tanulmány. Mivel új ágazatról van szó, a tanulmány is meglehetősen friss lehet. Erre a célra alkalmas adatbázisok: INVESTEXT, FIND/SVP, A. D. LITTLE, MERRILL-LYNCH.

3. lépés. Néhány bibliográfiai és teljes szövegű adatbázis felhasználása a szaklapokban és a gazdasági hírlapokban megjelent szakirodalom összegyűjtésére és a kulcsfontosságú vállalatok azonosítására. A folyóirat-irodalom feltárására az ABI/INFORM és a PROMT adatbázis ajánlható; teljes cikkszövegeket tartalmaz a VU/TEXT és a NEXIS adatbázis. A PTS ANNUAL REPORT ABSTRACTS a részvényesek számára készült évi vállalati jelentések kivonatát tartalmazza. Jól használható adatbázisok a vállalati és gazdasági-üzleti hírekhez még a UPI NEWS, a PR NEWSWIRE és a DOW JONES NEWS WIRE. Az INVESTEXT-ben sok előrejelzés található. A TELEGEN-ben biotechnológiai vállalatok híreit és beszámolóit találhatjuk.

4. lépés. Teljes vállalati lista meghatározása, a megfelelő leányvállalatokkal és vezetőikkel. Erre a célra kiválóan alkalmas DUNS MARKET IDENTIFIERS, az ELECTRONIC YELLOW PAGES és az ECONOMIC INFORMATION SYSTEM adatbázis. Ez a legnehezebb feladat a DNS-szondák esetében, mert a biotechnológiát az üzleti adatbázisok nemigen bontják részterületekre. A megfelelő SIC (egységes ipari osztályozási)

kódokat ki kellett egészíteni szabadszöveges kereséssel és a korábbi lépésekben megtalált vállalatokra irányuló kereséssel. Ezzel a módszerrel 59 vállalat értékesítési és piaci részesedési adatait sikerült előállítani, amelyek érdekelték a DNS-szondák gyártásában és eladásában. Megvoltak a vállalatok telephelyei és a vezetők neve is.

A pénzügyi adatok kiegészítéséhez használható adatbázisok: STANDARD AND POOR'S CORPORATE DESCRIPTIONS és NEWS, MOODY'S CORPORATE PROFILES. Ezek eléggé friss és megbízható pénzügyi adatokat tartalmaznak, használatuk viszonylag olcsó.

5. lépés. Ezen a ponton érdemes az informálódást a termékfejlesztéssel és kutatással foglalkozó szakirodalommal folytatni. Erre a célra – az adott témában – sok adatbázis áll rendelkezésre, közülük a TELEGEN és a BIOBUSINESS emelendő ki. Természetesen minden egyéb szakterületnek megvan a saját szakirodalmi adatbázisa vagy adatbázisai. Ide sorolható a szabadalmi adatbázisok keresése is.

6. lépés. Az ágazat várható kilátásaival is érdemes foglalkozni. A piackutató adatbázisokból is beszerezhető előrejelzéseket ajánlatos kiegészíteni több forrással. A PTS FORECASTS adatbázisban például a DNS-termékek piaci növekedésére 10%-tól 1000%-ig terjedő előrejelzéseket lehet találni.

A szolgáltatóközpontok

A Dialog rendszerben található a bibliográfiai és faktografikus üzleti-gazdasági adatbázisok legnagyobb választéka, köztük néhány kizárólagos adatbázissal. A DIALOG-2 szoftver igen jó keresési lehetőségeket nyújt, pl. a REPORT parancs lehetővé teszi vállalati listák összeállítását különféle szempontok szerint, különböző rekordokból.

A többi amerikai szolgáltatóközpont is igyekszik üzleti-gazdasági adatbázisainak számát bővíteni. Ezek közül említjük meg a BRS (Bibliographic Retrieval Service) központot, a Mead Data Central központot nagy, teljes szövegű adatbázisaival (LEXIS, NEXIS), a NewsNet központot számos egyedülálló, pénzügyi és ipari szaklapok szövegét tartalmazó adatbázisával.

Az európai online szolgáltatóközpontok közül a Data-Star tűnik ki számos gazdasági-üzleti adatbázisával, különösen a biológiai-orvostudományok, a gyógyszerészet és ezekkel kapcsolatos szakterületeken. Ugyancsak kínál üzleti adatbázisokat a brit Pergamon InfoLine központ is, főleg nagy-britanniai vállalatok vonatkozásában. Európai ipari információszerzési problémák esetén feltétlenül ajánlatos ezeknek a szolgáltatóközpontoknak az adatbázisait is igénybe venni. — A ref.

Következtetések

Az adatbázisok a vállalatok és ágazatok információinak kitűnő forrásai. Annak ellenére, hogy az online módszerrel szervezett információk "minőségének" vannak korlátai és kérdőjelei, az ilyen információszerzés sokkal értékesebb annál, mint a "valódi" ipari felmérő tanulmányok kezdő fázisa. A DNS-szondákra végzett gazdasági információkeresés a laboratóriumból egy lassan, de biztosan a termelőüzembe és a piacra kerülő ágazat adatait tárta fel.

A kutatásra és fejlesztésre egyre több pénzt és energiát fordítanak, ezt az új termékből származó bevételek nem mindig fedezik, ezért több és több

tőkét mozgósítanak, de a termékek száma a piacon szaporodik. Érdekes személyi mozgás is megfigyelhető az ágazatban. Számos nagyvállalat magába olvasztott kisebb cégeket, vagy tervez ilyen. Nagyjából ezek a fő tanulságok a biotechnológiai témában.

Mindezt az információt alig kétórás online kereséssel sikerült összegyűjteni, mintegy tucatnyi adatbázisból, amelyek öt különböző szolgáltatóközpontban érhetők el. A jövőben várható, hogy a magas színvonalú, értékes üzleti-gazdasági adatbázisok száma és tartalma nőni, bővülni fog, az azokat szolgáltató számítógépes rendszerek lehetőségeivel együtt, hogy ki tudják elégíteni az ipari felderítés növekvő igényeit.

1. melléklet

Ipari információszerzésre használható üzleti-gazdasági adatbázisok

Szöveges/bibliográfiai adatbázisok

Folyóiratcikkek – bibliográfiai adatbázisok

ABI/INFORM, MANAGEMENT CONTENTS, HARFAX, TRADE & INDUSTRY INDEX, ADVERTISING & MARKETING INDEX

Folyóiratcikkek – teljes szövegű adatbázisok

DOW JONES NEWS, NEXIS-MAGAZINES, HARVARD BUSINESS REVIEW, NEWSNET

Folyóiratcikkek – részletek, kivonatok

PREDICASTS – különféle állományok

Folyóiratcikkek – műszaki-tudományos adatbázisok

INSPEC, TELECOM, DISC, CAS, NTIS, TELEGEN

Hírek – bibliográfiai adatbázisok

NATIONAL NEWSPAPER INDEX, DATA-TIMES-NEWSPAPERS, NEWSPAPER INDEX

Hírek – teljes szövegű adatbázisok

INFOBANK, DOW JONES NEWS, VU/TEXT – különféle hírügynökségek adatbankjai

Konferenciaközlemények

CONFERENCE PROCEEDINGS INDEX, INDEX TO SCIENTIFIC AND TECHNICAL PROCEEDINGS AND BOOKS, EI ENGINEERING MEETINGS

Szak- és hírlapok

NEWSNET, NEXIS-NEWSLETTERS

Piacutatási tanulmányok

FIND/SVP, INVESTEXT, A. D. LITTLE, FROST & SULLIVAN, MERRILL LYNCH RESEARCH

Vállalati pénzügyi adatbázisok

Hivatalos kötvény-és részvénybejelentések nyilvántartása

DISCLOSURE II, COMPUSTAT, JORDAN-WATCH

Vállalati jelentések

S & P NEWS and CORPORATE DESCRIPTIONS, MOODY'S CORPORATE PROFILES, VALUELINE, PTS ANNUAL REPORTS ABSTRACTS

Vállalati elemző tanulmányok

DUNS FINANCIAL RECORDS, MEDIA DATA GENERAL

Hitelügyleti jelentések

TRW BUSINESS PROFILE, DUNSPRINT, CREDIT BUREAU

Értéklevel-tranzakciók

DOW JONES QUOTES, QUOTDIAL, BRIDGE INFORMATION SYSTEMS, VU-QUOTE

Szakmai útmutató jellegű adatbázisok

Marketing/személyek

DUNS MARKET IDENTIFIERS, EIS/TRINET, ELECTRONIC YELLOW PAGES, INDUSTRIAL

	MARKET LOCATIONS, HOPPENSTEDT	Szabványok	MILITARY AND FEDERAL SPECIFICATIONS AND STANDARDS, INDUSTRY AND INTERNATIONAL SPECIFICATIONS, SOFTWARE IN PRINT
Vállalaton kívüli információk	ENERGYNET, ENCYCLOPEDIA OF ASSOCIATIONS		
Egyéb online forrás-adatbázisok			
Szabadalmi bibliográfiai adatbázisok	CLAIMS, PATDATA, WORLD PATENTS INDEX, INPADOC, TRADE MARKSCAN	Demográfiai adatok	DONNELLY'S AMERICAN PROFILES, SITE II, DORIS, ONSITE
Szabadalmi teljes szövegű adatbázisok	LEXPAT, PATSEARCH	/WAGERS, R.: Online sources of competitive intelligence. = Database, 9. köt. 2. sz. 1986. p. 28–38./	
Hírdetések	ADTRACK, COMPARE PRODUCTS		(Roboz Péter)

Az amerikai egyetemi és főiskolai könyvtárak online szolgáltatásai

Bár az 1960-as évek végén a könyvtárakban is megjelent az online, csak a legutóbbi idők fejleménye, hogy sok egyetemi könyvtár ajánlja ezt a szolgáltatását. Mivel a hagyományosakhoz képest még mindig újnak számít, a legtöbb helyen most folyik beilleszkedése a szolgáltatási rendszerbe.

Vizsgálatunk célja az volt, hogy egyrészt leíró adatokat gyűjtsön 500 amerikai egyetemi és főiskolai könyvtár online szolgáltatásairól, másrészt hogy felvázolja a jövő trendjeit.

A vizsgálat módszere

A vizsgálat alapjául az *R. R. Bowker Company* kiadásában megjelent friss címlista szolgált, amely összesen 3046 főiskolai és egyetemi, illetve "junior college" (kétéves főiskolai) könyvtár adatait tartalmazta. Belőle választották ki – sokféle reprezentativitásra (földrajzi elhelyezkedés, típus, az online meghonosodottságának foka) törekedve – azt az intézményhalmazt, amely végül is a vizsgálat tárgya lett.

Az adatgyűjtés eszközeként egy 1983-as felmérés kérdőívét használták fel. Ez a korábbi vizsgálat Georgia állam valamennyi egyetemi könyvtárára kiterjedt (66 könyvtár), és célja az online szolgáltatások elemzése volt. Tehát a vizsgálatban már kipróbált eszközt alkalmazták.

A kérdőíveket 1984 májusában, a követő kérdőíveket pedig 5 héttel később postázták. Az augusztus

végi határidőre 376 használható kérdőívet küldtek vissza (75,2%). A visszaküldött kérdőíveket kódolták, majd az adatokat számítógépen a *Társadalomtudományi Statisztikai Programcsomag* (Statistical Package for the Social Sciences = SPSS) segítségével elemezték.

A vizsgálat eredményei

A vizsgálat eredményei arról tanúskodnak, hogy az egyetemi könyvtárak 41,8%-a kínál online szolgáltatást a könyvtáron belül. További 23,1% jelezte, hogy a szolgáltatás igénybe vehető az anyaintézményen belül, de a könyvtáron kívül.

A megkérdezettek kb. egynegyede (23,9%) három éven belül kívánja meghonosítani az online szolgáltatást. 1987-re várhatóan a könyvtárak 65,7%-ában lesz belső online.

A földrajzi területek között a "meghonosodottsági arány"-ban viszonylag kis különbségek vannak: a déli rész jelezte a legnagyobb arányt (43,2%), a közép-nyugati rész a legkisebbet (38,6%).

Az online szolgáltatással nem rendelkező intézmények közül 78,6% alapvető okként az anyagi források hiányát adta meg, 40,5% hivatkozott a felhasználók érdektelenségére, 28% máshol látja biztosítottak e szolgáltatás használatát.

Az intézmények típusai szerinti megoszlás az előre vártak megfelelően alakult: az egyetemi